

YU JSSN 0350-185x

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXV

Уређивачки одбор:

др Ирена Грицкат, др Милка Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Катичић, Блаже
Конески, др Тине Логар, др Александар Младеновић, др Асим Пецо,
др Митар Пешикан, др Живојин Станојчић

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД

1979

ПО ЕТИМОЛОГИЯТА НА НЯКОИ ТУРЦИЗМИ В БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Източници:

- АБДР — Архив на Български диалектен речник.
БЕР — Български етимологичен речник. София, 1962—
Б. Цонев — История на български език II. София 1934, стр. 177—191.
М. Георгиев — Избрани разкази т. I, 1939, т. II, 1945.
Н. Геров — Речник на български език. Пловдив, 1895—1904.
Т. Панчев — Допълнение на българския речник от Н. Геров.
Пловдив, 1908.

ибрямбашия

В израза: *прави се на ибрямбашия* „прави си оглушки; преструва се на наивен” или *не се прави на ибрамбашия* „не се преструвай”, или още *приструва се на ибрямбаши* (АБДР).

Нашите усилия да намерим насрещния израз в турски бяха напразни. Ни сред народа, ни сред писателите в Турция, ни в речниците не се свидетелствува за *ибрам башъ*, което е явно турско. На турски изразът би бил: *кендини ибрам башъ ятмак*. В *ибрам башъ* виждаме *ибра-и ам* „изцяло освобождаване някого от съдебно дело и от взимане” и *бахшъ*, турска изафетна форма от *бахш* „опрощаване; даряване” т.е. „даряване на *ибра-и ам*”. Този термин в народното произношение се превръща да речем в **ибрām бāшъ* || *бāши* и от там по асоциативет път се превръща в *ибрām башъ* || *баши*, което позволява видоизменението на значението, където *ибрām*, запазвайки своето значение, попада в друг състав. По този начин *ибрām* от отглаголно съществително се превръща в номен агентис и *бāши* става *баши*, от *баш* „шеф”, един вид „шеф на *ибрām*ите”? хора, които освобождават от съдебно дело, от отговорност”. Това което ние предлагаме тук е умозрително обяснение, базирано върху единствено здраво доказателство, с което разполагаме днес — *ибрā-и ам*.

йвам „отивам” (Н. Геров)

Но старото, истинското значение на тази дума ще да е „отивам бързо; бързам”. Таково е значението на турския глагол *ивмек* (Сами Бей, В. В.

Радлов). В турски има още и съществителното *ив* „бързана; бързо“, което служило за основа на българския глагол. В. В. Радлов дава още и формата *иви* „поспешност“.

иверен

То се среща в народната песен, като *иверен ветар подухна* (АБДР). Авторите на БЕР го сравняват с тур. *ивар* (от араб.) > *ивер* „време между пладнe и залез слънце“. Това е правдоподобно. Но може да се търси и още следното обяснение: *иверен* < *и верен* < тур. *ий верен*, от *ий* „благоухание“ и *верен* „даващ“; *иверен ветар* ще означава „вятър, който носи хубава миризма“ и ще е полу-калка от тур. *ий верен йел*.

ивѐх, ивѣ, ивѣх

С това междуметие се изказва различни чувства, за учудване, не одобряване. То възлиза на тур. нар. *еввах* също, от *ейвах* „уви! ах! жалко!“ от пер. *ейвах* „жалко! за съжеление“. Измененията в *ивох*, *ивѐх*, *ивѣх* са обясними и са станали на българска езикова почва: опростяване на съгласни геминати (*ев* > *ѐ*), редукция на неударена гласна (*е* > *и*), реализацията на *а* като *о* в някои бълг. говори. А изменението в ударената гласна *а* се дължи на характера на междуметието, което позволява емоционални оттенъци на крайната гласна, нещо което се забелязва и в употребата на някои туркини (*еввах*). (За отбелязване е, че това межд. се употребява повече от жените-туркини.) Отпадане на *х* в *ивѐ* е турско: *евва*; *ейвах* < пер. *ей* + ар. *вах* „язък!“ > тур. *вах* > бълг. *вѐх*, *вах*, *ваф*.

игзевле, идзевле, и жегли „жегли на ярем“ (АБДР)

Това е съставна дума. Състои се от *и* и *зевле*, *дзевле*, *жегли*. Авторите на БЕР обясняват само последното, като го извеждат от тур. диал. *зевле*, от гр. ζεύγλη. За тях, първият елемент е „протетично *и*- под влияние на турски“. Но *иг*, *и* иде от тур. *иг*/*ий* „ос“ (СДД). *Зевле*, бидейки чуждица, народът е прибавял и *иг*, *ий*, „ос“, което в български е станало *и*.

иглѣк „кърпа за ръце“ (АБДР)

То възлиза на тур. диал. *яглѣк* „кърпа за ръце, употребявано на софра; салфетка“ (личен архив). В Анадола то означава „пешкир“ — което навярно не е добре преведено от учителите, съставители на този речник (СДД), в тур. лит. език то означавало „голяма, бродирана по краищата кърпа (трябва да прибавим за ръце; бродирана салфетка)“ (ТС). Състои се от *яг* „масло“ и наставката -*лѣк*: *яглѣк* буквално означава „предназначено за мазнина“ и от там „кѣпра за истриване на мазни ръце“.

иджи-биджи

Значението на тази дума не е много ясно. Тодор Панчев, у когото го намираме, го превежда с „отбрано ястие“, като дава и изречението в което намира: *той не съадъ нъ суфръ със кько дъ из, се иджи-биджи изде*. *Иджи-биджи* казваме и ние, но без ясно значение, в изразите *иджи-биджи маллебиджи* „иджи-биджи маллебиджия“ или *иджи-биджи леблебиджи* „иджи-биджи леблебиджия“. Явно е, че *иджи-биджи* имат общ произход и значение, които не са ни известни. Но ние го отнасяме повече към дисерти, като сладкиши, сухи плодове пр.

иджия „с голям апетит“ (АВДР)

То възлиза на тур. диал. *йѐджи* < *йейиджи* „ящник“. В български език се среща още и формата *еѐджия* „изедник“, *мирас еѐджия* „прахосник на зестра“ (АБДР, Вазов), които възлизат на тур. *йѐджи* < *йейиджи* и *мирас йѐджи* „готован, който живее като продава наследството си“.

иджюрют

иджюрют ни струвам „да те не коля“ (АБДР — Сливенско), където *иджюрют* ще да е неправелно свързано с съюза *и*. Останалото *джюрют* иде от тур. диал. *джѝрѝт, от *джѝрет* „1) дързост, смелост; 2) нахалство, наглост, заядливост“ (БТР), „неосторожност, горячност“ (ТРС). *Джюрют струвам* ще рече „проявявам нездържаност“ → „правя пристъпление (от дързост)“ и ще възлиза на тур. диал. *джѝрѝт етмек, *джѝрѝт япмак също; тур. лит. *джѝрет етмек* „осмелиться, отважиться, рискнуть, посметь (что-либо сделать)“ (ТРС) от араб. *джурет* „смелост“.

идзевли вж. игзевле

идикю „пещера“ (АВДР — Дервент, Дедеагашко)

идикю не ще означава „пещера“, а ще е име на един хълм можеби с пещера. Следователно бидейки топонима ще трябва да се установи релефа на местността и да се види как местните турци я наричат, да се издири писмената форма в историко-административни, топографски паметници. За сега ние виждаме тук турския географски термин *йуѝк* „хълм, могила“; срв. тур. *idiği gediği* „трудности, тежест (чего-л.)“ (ТРС). Ако *idik* е друга форма на *gedik* „цепнатина, пукнатина“, нещо което е възможно, тогава *идикю* ще означава „хълм с цепнатина“.

идиндисвам

То означава „завъждам, припечелвам, добивам” (АБДР — Смолянско, Ардинско, Маданско, Асеновградско, Девинско, Момчилградско, Ксантийско). В този край турците изговарят този глагол също с начало-словно *и*: *идинди* също. В старите османски паметници с арабица то се пише пак с *и* (с буквата *йе*). В транскрибираните турски текстове (т.е. текстове с латиница, с кирилица, с гръцки, армянски букви) от миналите векове и в речника на Радлов намираме именно тази форма: *идин-*.

идъра „реколта” (АБДР)

В БЕР намираме неговия вариант *идаре* с значение на „прехрана”, от което се развива по-нататък значението „реколта”. За етимологията на тази дума вж. БЕР (*идаре*).

идя „дива фурма” (АБДР — Дервент, Дедеагашко)

В тур. говори от централната езикова зона в Балканите *îdâ* означава също „дива фурма”, писмената форма на което е *iğde* (ТС), в древнотюркски *йигде* „лох” (ДТС — МК). Е. В. Севортян (325—6) смята, че то е от тюркски произход и отрича етимологията на М. Ресенен, според която *игде* възлиза на монг. *зегде* „куст (храст)” (Севортян).

иен, *йен*, *ен* „белег, рязка по ухото на добитък” (АБДР — Родопите)

То възлиза на тур. *ен* също, ТС: *ен* „знак, дамба по животните” и древнотюркски глагол *енä* — „метить, делать надрез (белязвам, надрязвам)” (ДТС — МК). Е. В. Севортян, според когото *ен* „метка, . . .” е от тюркски произход, включва в етимологическата си статия и башкирското „*ен* „ширина (обычно о материи)” и кумькското *ен* „отрез (материи)” (Севортян 352). Следователно *иен*, *йен* ще да са също тюркски.

ѝжени — междуметие за чудене, бре! (Н. Геров)

Ние бихме прибавили и значението „много добре; хубавичко” тъй като тур. *иджене* от което то произлиза, означава атака, от тур. *ийи* „добре” + сложния афикс *-джене*. Вариантът *ѝджени* в турски не ни е познат, но неговото съществуване е възможно, тъй като в неударено крайно положение *е* от небрежност може да се втесни.

ижирò „изпълнение на присъда” (АБДР — Смолянско)

То възлиза на тур. диал. *иджира* също (Екман 180), от тур. *иджрā* (Сами-Бей), от араб. *иджрā*, навярно по аналогия (и по свръхстарателност) на *ѝджрет* и *ѝджѝрет*, където второто е араб. мн. ч. от *уджрет* „заплата, възнаграждение”. Реализациите на *дж* като *ж*, на *а* като *о* са станали в смолянския говор.

иза „вид жито; лимец, капладжа” (Т. Панчев)

Иза иде от тур. *џа* също (СДД), с реализацията на началословното *џ* като *и*, характерна за турските заемки в бълг. език. За произхода на тази дума ние не знаем нищо. Като се има пред вид, че лимец, капладжата се сее на есен (т.е. зимен сорт), може да го свържем с туркменското, каракалпакското *ызгар* „влага, сырост”, с казахското, киргизкото, каракалпакското *ызгар* „пронизающаи холода, стужа”, с казахското *ыза* „сырое, влажное место”, които Е. В. Севортян допуска, че произлизат от *ыз, **ыз-*, но той не включва тук *џа* „лимец” (Севортян 648). Така може да предположим, ако не е някаква заемка, *џа* да е първата част на една съставна дума, като например *џа бугдайъ* „? жито на студа, на влагата”; срв. *мисир бугдайъ* || *мъсър бугдайъ* „царевица” (букв.: „жито на Египет”), което днес е познато като *мъсър* || *мисир* (в бълг. също *мисир*).

избетуювам; избетуим „покварявам” (Самоков), избетуювам се, избетуя се „ставам мързелив” (АБДР — Корово, Чепинско)

Авторите на БЕР смятат, че те произлизат от бет „лош”, като отпавят на *вед*, и сравняват с *бетер*.

За нас в тях има турския израз *бет хуй* „лош нрав” < пер. *бәд хуй* също.

избирдям „от първи път, изведнџж” (АБДР — Кесарево, Горноо ряховско)

Авторите на БЕР допускат, че то е „кръстоска от *из-веднџж* и тур. *бирден* „изведнџж” и -ям по диалектни наречия като *добрям*, *злям* и др.; за *н* > *м* срв. и *курушум* от тур. *курушун*.”

избирдям е българско образование по предлога *из*. В български език влязал и основната турска форма, без *из*: *бирден* (Т. Панчев) < тур. *бирдән* < *бир* „едно” и падежната наставка -ден, със същото значение. Формата *бирдәм* в турските местни говори не сме срещнали. В гагаузки намираме също само *бирдән*. В съзнанието на турци и гагаузи основата и наставката на тази дума са ясни и това не ще да позволило промяната на краесловната съгласна, която се забелязва в бълг. *избирдям*. Но преминаването на *н* в *м* е станало не по аналогия на *добрям*, *злям* и *курушум*, а *добрям*, *злям*, *избирдям* са се образували по аналогия на *затлџм*, *биям*, *иям* от тур. диал. *затлџм*, *биям*, *иям* от *затлџ* < *зати*, *бия*, *ия*, където *зати* и *ия* са от арабски произход, а *бия* — от турски. В последните, както в *добрям*, *злям* имаме прибавка на -м, което ще е остатък от *ким*, фалшиво разделено на *ки* и *м*; *ким* се среща в *белким*, *санким*, *чюнким*.

Американският тюрколог Янош Екман в турските говорни *барем*, *иллам*, *иллем*, *егелим*, *йоксам*, *зирем* търси едно епентетично *м*, което не ще да е верно. (Екман, 200).

избоучвам „излайвам” (БЕР — З. Стоянов)

В БЕР то се извежда от *боуча* и се сравнява с *бау*.

Ние ще търсим турското *боук* < *boğuk*, *богук сес* „сподавен, хрипкав, пресицинал глас”. Следователно точното тогавашно значение на *избоучвам* ще да е било „лая приграхнало”, и ще е по турски модел *боук сес чъкармак* „издавам сподавен глас”.

избрет „показ” (БЕР — Ботевградско)

То не ще да е „кръстоска от *избор* и *ибрет*”, както смятат авторите на БЕР, а ще да е образувано от *из ибрет*, на българска езикова почва. В турски имаме *ибрет ичюн*, което би дало на български за *ибрет* „за пример, който не трябва да се последва; за поучителен пример”. В АБДР намираме наистина и за *ибрет* „за лош пример, за присмех” (Копривица). Може би *избрет* иде от тур. *ибрете* „за показ”.

изгамбузвам се „изкривявам се от кръста” (БЕР — Сливен)

Ние се спираме на тази дума, за да отхвърляме тюркския произход, който му се преписва от авторите на БЕР. Според тях, тя иде от тюрк. *гамбуз, тур. *камбур* „гърбав”, където щяло да има така наречения ротацизъм [з/р].

В българските говори срещаме *гъмба* „гърбава жена”, *гъмбе* „гърбав мъж” (АБДР — Банско), в сръбски глагола *изгамбати* „изићи, гамбајући, клатећи се, тетурајући се, извући се”.

изгьормедѣвам „повреждам” (БЕР — Смолянско, Ардинско ...)

Авторите на БЕР го извеждат от тур. *гѳрмеди* от *гѳрме-мек* „не виждам”.

Изглежда тук имаме глагол, образуван от бълг. *изгьормедем < *изгьормеден „от невиделища”, от тур. наречие *гѳрмеден* „без да видя, без да видиш ...” срв. *избирдям*. Така първоначалната форма на *изгьормедѣвам* ще да е *изгьормедемвам.

издереленчвам се „сопвам се застрашително” (БЕР — Смолянско)

Авторите на БЕР го сравняват с *издреночвам се*.

В турски имаме глагола *дерил-* „събирам се” (ТТСIV) и още *дирил-* „окопитам се”, които сме склонни да търсим в *издерелечвам се*.

издилиндисуем се „бавя се преди да почна някаква работа”
(БЕР — Трън)

Този глагол не ще да се свързва с турския *диллен-мек* „бърборя, бръщолевя; давам повод да ме одумват”, а с тур. *динлен-мек* „отморявам

се, отпочивам си”, старата форма на който е *diñlen-*. Изчезването на *ñ* може да се обясни по два начина: 1) *ñ*, бидейки чужд звук за българите, отпада; 2) *diñlen-* > **dillen-* и от там на български *диллинди-*, с *e* > *и* и симплификация на двойната съгласна *лл*.

издубуря се „да се окумя, да се измъдря” (АБДР — Сб. НУ XI)

Според авторите на БЕР то произлиза от **дубуря се*, произ. от *дуби*, с експресивна наставка *-ур-*.

Ние ще го изведем от тур. *dübür* „задна част, анус”; срв. *изгъзия* „измислица”. *dübür* е арабска заемка; *издубуря се* отговаря на тур. израз: *dübüründen çıkar-*.

издяхквам „подкарвам кон като подвиквам дях” (БЕР)

Според авторите та БЕР **дях* се свързва с *дя*, *де*. Това е така. Да прибавим, че в турски съществува формата *dâx* „дий, дее! (за каране на товарен добитък)” и иде от пер. *дех*||*де* — усилителна частица за очудване: я!

изинджия „завистник” (БЕР)

За уточнение да кажем, че *изинджия* е готова заемка от турски *özenici*||*üzenci*. В съвременен турски език намираме *özençi* „любител”, което е неологизъм.

изкайратя, кайретя „търпя, пренасям” (Н. Геров)

У Н. Геров намираме още и *кайрет*, *гайрет* „старание”.

Тук ни интересува формата *кайрет* на арабизма *гайрет*, която е присъща на неогуски тюркски езици (киргизки, каракалпакски, кримско-татарски и др.). Дали тя не северотюркска наследница?

изкандъквам „изядам, изпивам, изхарчвам, прахосвам” (БЕР)

Авторите на БЕР са убедителни когато го извеждат от тур. *kan-tak* „утолявам жажда, задоволявам се”, но I л. мн. ч. *kandık* да служи за основа е съмнително. *kandık* в миналото можело да образува съществително, със значение на „утоляване на жажда”, срв. *bildik* „познат”. Но с значението си на „изхарчвам, прахосвам”, *изкандъквам* напомня киргизкото *кандык* „ханство” от *кан* „хан, цар” и наставката *-дык*, вариант на *-лък*.

изкемдржувам вж. искемдржувам

изнаапец „неочаквано“, „внезапно“ (БЕР)

У Н. Геров среќаме още *хапсадан* „изведнџ, изненадејно; внезапно“. В основата на тези думи имаме *хап*, *ап*, които са от персийски произход: *хаб* „сын, спане“. В турският говор в гр. Толбухин имаме *хап-падан*, *хаптадак* „неочаквано, изведнџ“, в кримскотатарски *хап ма-хап* „случайно“ (Радлов). *Хапсадан* ще е готова заемка от турски говори. *изнаапец* < *из нахап* < [*хап*]ма-хап+ец, по тур. *хаптадан* < *хап-ма-хап* + -дан (където -дан се превежда с *из*).

изфирясвам „побягвам, офейкам“ (Н. Геров)

С това си значение, ние сме склонни да го изведем от арабизма *фирар* „бяг“, тур. *фирар ет-мек* „бягам, дезертирам“, а *изфирясвам*, *фирясвам* със значение на „да ексилдиша, излизам на фира, пушам фира, губя“ (Н. Геров) — от *фира*.

изфърна се „да се обърна“ (БЕР)

Авторите на БЕР виждат тук *в* > *ф*, като го извеждат от *извърна се*. Но дали нямаме тур. *фџр* „бързо въртене“, *фџрдолайџ* „околоврџст“, което може да се свџрже с пер. *хур*||*хор* „слџнце“.

изхарам „да ихзарча, да съсипя, да прахосвам“ (Т. Панчев),
изхарам//харам „обикалям, крџстосвам, безпокоя“ (Н. Геров)

В турски имаме изрази *har vurur harman savurtak* „прахосвам“ (букв. „бия магарето и вея“), където *хар* е персийски и означава „магаре“. В *изхарам* намираме значението „прахосвам“, а в *харам* „обикалям“ като че ли се има пред вид обикалянето на магарето на хармана (ако то не е от друг произход).

иксан „хора, народ“ (БЕР)

Авторите на БЕР го извеждат от тур. диал. *иксан* от *инсан* и за промяната на *н* в *к* го сравняват с тур. *енсер* = *ексер* „гвоздей“.

Но ако трябва уточнение, ще кажем, че в *енсер* и *ексер* имаме редуване на *н* с *к*. Докато в *иксан* съществуването на *к* ще е вторично, а именно: *инсан* > *исан* и от там по погрешна асоцијација с думи с дълги гласни, в последствие на отпадане на фрикативната съгласна *исан* става *игсан и по полурегресивна асимилација се произнася *иксан*. В сџрбохџрватски съществуват сџщо и двете форми: *иксан* и *инсан*.

Много е вероятно също *йсан* да се е смятало да произлиза от **ихсан*, и от там да е станало *иксан*; срв. сръбхр. *ихтијар* и *иктијар* „старац, стар и искусан човек”, от ар. *iḥtiyār*; *ихтибър*||*иктибър*||*итибър*” пощование, уваженост” от ар. *iʿtibār* (Шкалич).

икъджийъ: дувар икъджийъ „който събарят стени” (АБДР — с. Канлия, Северна Добруджа)

икъджийъ е мн. ч. от *икъджия* и иде от тур. *yıkıcı*.

илдъза „планетата Венера” (БЕР)

В български имаме още и *сабах илдъзъ* със същото значение (АБДР — Инжекьой, Юсюзкьой).

В турски планетата Венера има множество названия, едно от които е именно *сабах йълдъзъ* „утринна Венера”, което съкратено дава *йълдъзъ*. Вечерната Венера се казва *акшам йълдъзъ*, както и на бълг. *Вечерница*. Освен това в турски *йълдъзъ* употребено самостоятелно означава още и „полярна звезда” и от там „север” (в езика на моряците и метеоролозите).

Освен това в български *илдъз* се употребява в наименование на някои цветя: *илдъс* „цвете гергина *Dahlia*” (АБДР) от тур. *yıldız (çiçeği)*, *илдъз-оту* „*Inula helenium*” (АБДР) от тур. *yıldız-otu*, *илдъз-нишан* „*Alchemilla vulgaris* L.” (АБДР) от тур. диал. **yıldız nişanı*.

илей „за чудене, казват го повече мъжете” (Т. Панчев)

То иде от *хеле*||*еле* „ала, само, нъ, най-после” (Н. Геров) и *хей*||*ей* „ева, еве, ево, ето, на хе, я, ято” (Н. Геров), от тур. *хеле хей* „най-после”, където *хеле* ще да произлиза от ар. *ḥelā* „празно място, простор”, а *хей* — от пер. *хейхей* „последната чаша, която се пие в един пир”, които се употребяват в тур. и като междуметия. На много е възможно тези междуметия да са готови заемки от персийски и арабски: *хей* и *хеле*.

иливанлъци „веселби, развлечения; празни неща” (БЕР)

иливанлъци в ед. ч. *иливанлък*, от *иливан* и *-лък*. У българите има още личното мъжко име *Илван* и фамилно име *Иливанов* (Илчев). У чуващите срещаме също личните мъжки имена *Илван*, *Иливан* (Магницкий).

Илван се свързва с арабското име *Елвāн*¹, което значи „цветове”. Дали *Иливан* е разширената форма на *Илван* или съкратената форма на бълг. фамилно име *Еливански*, за което Ст. Илчев се пита дали не иде от тур. *елм* „50” и Иван — от род или махала на петдесет Ивановци (?)

Изглежда, че *Иливан* и *Еливан* (навярно преосмислено от *Еливан*) са варианти на едно и също име. Следва друг въпрос: дали те не се състоят от ар. *ел*||*ил* и *ймāн* „вяра в един бог”, от където е мюсюлманското

¹ срв. Elvan Çelebi тур. поет от XV в. (Philologiae Turcicae Fundamenta II, 1965, стр. 417.

име *Иман* (например у турците — вж. ИТР) и българското фамилно име *Иманов* (Илчев). Но дали пък не възлизат на ар. *ел емън* „помощ“, *е>и* и *м>в*?

Изглежда съпадението между *Иливан* име и *иливан* от *иливанлъци* е само фонетично. Тогава *иливанлък* не иде ли от тур. *илиманлък*, у Радлов осм. *лиманлък* означава „покой“ от *лиман* „пристанище“ (гр.). В съвременен тур. език *лиманлък* означава „1. крайбрежно място, удобно за пристанище; 2. спокоен, тих“. Следователно *иливанлък* се свързва с тур. *илиманлък* (с *м>в*), с понататъшно преосмисляне на „безделие“, „празен живот“ и „гуляй“. Но дали *иливанлък* не иде от тур. *иливантлът „леventство; качество на войник от нередовна армия“ (Радлов: осм. *левенд* „вольноопределяющий солдат“), с отпадане на *-т*?

илик „луничка по човешко тяло“ (БЕР)

За авторите на БЕР това е едно неясно име. Ние ще го сравним с азерб. *енлик*, казанотат. *иңлік* „румяна“, „краска на лице“: *илик* < *иңлик*, с отпадане на *н*. Е. В. Севортян смята, че основното значение на *аң/оң* е „двят на лице“ и от там „двят“ въобще“ (Севортян, стр. 534—5).

илиндар- епитет на бърз кон в нар. пес. (БЕР)

Авторите на БЕР предполагат, че то иде от тур. *yelân* мн. ч. от *yelc* значение на „шампиони“, с наст. *-дар*. Но *-ан* е наст. за мн. ч. в иранските езици. *-дар* е също иранска наставка. Думата *yelân* не съществува в турски език. Следователно трябва да го отнесем към друга дума. Според нас, тя е *алемдар* „1. знаменосец, байръктар; 2. водач“ от пер. *алемдар* също, от ар. *alâm* „знаме“ и пер. наст. *-дар*. Изглежда *алемдар* имало и палаталния вариант *елемдар, което могло да даде *илимдар и от там, по непълна регресивна асимилация (*мд>нд*) се е получило *илиндар*.

илиндисвам „развличам се“ (БЕР)

Вярно е, че е вариант на *еглендисвам*. Но да кажем, че в турските говори то се произнася също като *ilândi*, с *и*. Второто *и* се е получило на бълг. почва.

илиндисовам „утешавам, развличам“ (БЕР)

Правелно е, че *илиндисвам* „развличам се“ е вариант на *еглендисвам* (тур. диал. също *ilândi*), *илиндисовам* възлиза на тур. диал. *ilândirdi*, което е каузативна форма на *ilân-*. Дали то е продукт на съкращение (**илендирдисовам>илиндисовам*) или бълг. образуване от тур. възвратен глагол?

илиндисвам „тропосвам” (БЕР)

В тур. говори е широко известно *ил-* „тропосвам”, *илин-* „тропосвам се, бивам тропосан”, но не „тропосвам”. Тук се наблюдава обратно явление на *илиндисовам*, т. е. разширената форма се употребява вместо основната. Или може би има малка грешка в българския превод?

иллем „вече, в края на краищата” (БЕР)

То ще е готова заемка от тур. диал. *иллем* (Екман, стр. 200).

илми-хабер „хабер, запис за знание, за уверение” (Н. Геров)

То възлиза на тур. *илм-и хабер*, *илм-у хабер* също, от пер. *елм-у хабер*, от ар. *‘ilm* и ар. *ḥabār*, съчетани по персийски.

илиям „присъда” (БЕР)

Иде от тур. *ilâm* (ар. мн. ч. от *ilm*) „1. съдебно решение, присъда; 2. оповестяване, уведомяване, известие”, от ар. *‘lâm* също, а не „обява”, както са превели авторите на БЕР, което ни напомня *илан* „обява” от ар. *‘lān*.

имаил „сребърен женски накит от коронка с плочка отгоре, на която висят нанизани сребърни парички и мъниста” (БЕР)

У Н. Геров намираме още *хамайлия* || *хаймалия* „освятено, магьосано нещо, което носят за да предпазва от болести и от други злини, моска”. Следователно *имаил* е променена форма на *хамайлия*, което на турски език означава „амулет, който се носи на ръката или на врата”, от ар. *ḥamā’il* също.

Що се отнася до *хамайлия*, то възлиза на тур. *хамайлия* || *хамайлъ* със същото значение както и *хамайлия*, но иде навярно от ар. прилагателно от *ḥamā’il* което ще е **ḥamā’ilī*.

имаме || маме „кехлибарева топка на чюбук, на наргеле, на такъм-чя, която се захапват в устата” (Н. Геров)

Н. Геров го отбелязва като турска, което е така. В тур. *имаме* също, но и още „чалма”, с което значение е влязло в сърбохърватски *имама* (Шкалич) от ар. *‘imāmā*.

имам-баялдъ „гостба от сини домати и много олио” (БЕР)

Тук ние се спираме за да уточним историята на проникването на това наименование. Действително тур. *имамбайлъдъ* означава „имаминат припадна, баялдиса” (БЕР), но от какво? Не от вкусното ястие, а от това: имаминат наистина е харесъл яденето и заръчил на жена си да изготви пак таково ядене. Но жена му за отговор показала гърнето за масло, което било празно. И имаминат припаднал именно тогава (по нашите диалектоложки записи — ръкописи). Така че правилно се изтъква, че това ядене се готви с много олио.

иман „вяра” и да дойде на иман, на вяра (Н. Геров)

Н. Геров не е превел израза *да дойде на иман*, който е полу калка от тур. *имана йел-* „съгласявам се да прима мохамеданската религия; прен. вразумявам се”. Вероятно на български *да дойде на иман* означава именно „вразумявам се”. *иман* е от ар. произход, както отбелязват авторите на БЕР, спирайки се на *имансъз*.

имшеринка „землячка” (АБДР)

Навярно то е образувано от *имшерин „земляк”, от тур. *хемшери* (влязло и в български език като *хемшерия* „съгражданин, земляк”) от пер. *hām-šāhri*.

имюр „почит, уважение” (АБДР — ВОРМ VI)

То се среща в израза: *дава им млок имюр*. Следователно преводът е произволен. Тази дума навярно възлиза на тур. *ömür* „1. живот; 2. живеене, съществуване; волен и спокоен живот”, *ömür sürmek* „живея добър и спокоен живот”, *ömür vermek* „давам, осигурявам спокоен и дълъг живот”. Тогава може да допуснем, че бълг. *давам имюр* ще има същото значение; *ömür* < ар. *ʿimr*.

инает „инат, упорит” (БЕР)

Авторите на БЕР го обесняват като тур. заемка *inaet, развито от *inat* и сравняват с бълг. *хинает* „инат”. Та *инает* иде именно от *хинает*, а не от *инат*. На тур. *hınayet* означава „кривина, извитост”, което е от арабски произход.

инакъ (БЕР — Странджка)

Тази дума тук е отбелязана като вариант на *инат* „безмислена упоритост; твърдоглавие; безсмислено упорит човек“. Но дали *инакъ* няма друго значение? В турския език от XV в. *инак* означава „доверен човек; човек на когото може да се довери“.

ингя „по млада стърва вика така на по-старата от нея“ (Т. Панчев)

Тази дума е фонетичен вариант на тур. диал. *инге*, посочено от авторите на БЕР. Този вариант в турските и гагаузките говори в България е *ингä* < *yengä*.

индат „помощ“ (Т. Панчев)

Тази дума е отбелязана и от авторите на БЕР, като вариант на *имдат*, което е безспорно. Ние се спираме от ново върху нея за да изтъкнем, че глагола, който се образува от нея е полу калка от турски, а именно: *индат* чиня: *идем ти индат да чиним* (Т. Панчев). На тур. *имдат* ет- „помагам, притичам на помощ“.

У Т. Панчев намираме още и изрази: *дойдоф на-индат*, т. е. *идвам на индат*, което е също полу калка от тур. *имдада гел-*, *имдадъна гел-* (букв. „идвам на негова помощ“).

Забележка. Авторите на БЕР са включали в статията на *индат* и словото *индакъ* „спокойствие, тишина“ (Странджка), което не ще да е вярно. То ни изглежда за заемка от турски *indah* „проявяване на щедрост“, което може да е станало **indah* и от там *индак*. То е от арабски произход.

инджичка „мешинена торба“ (Т. Панчев)

В български език срещаме още: *енджик* „чанта, вулия“ (Н. Геров), *янджик* „1. поставено нещо от страна; 2. джамадан“ (Т. Панчев), *янджичка* умал. от *янджик* (Т. Панчев).

Авторите на БЕР смятат, че *енджик*, *инджичка* идат от тур. *уапсик* „кесия (за пари)“, като предполагат, че „значението е променено вероятно на българска почва“. Но на турски именно то означава „чанта, прекарана през врата и висяща от страни“ (ТТСIV). В значение на „джамадан“ също ще е готова заемка от турски.

индифа „подтик“ (БЕР)

Авторите на БЕР смятат, че то е вариант на *интифа*, което не е вярно. *индифа* < тур. *индифа* „1. изригване (за вулкан); 2. изчезване изгубване“ < осм. *indifa* < ар. *indifā*.

инибащан „отново” (АВДР — Устово, Ахъчелебийско)

Иде от тур. диал. *инибащан* < *йени бащан*.

иниден „отново” (Чешнегирово, Пловдивско)

Въвлиза на тур. диал. *иниден* < *йениден* също.

инсаниет „човечност” (Н. Геров)

Иде от тур. *insaniyet* < *insāniyyet* (Сами Бей 154) „1. човещина, състрадание, добродушие, човечност, хуманност; 2. човечество” < ар. *insāniyyāt*.

инсанлък „човещина” (Н. Геров)

Иде от тур. *insanlık* също, от арабизма *инсан* и наставката -лък.

инсаф: няма инсаф „няма свян” (Н. Геров)

Тук ние се спираме върху израза *няма инсаф*, който е полу калка от турски *insafı yok*.

интизап „даждие от продадено нещо” (Н. Геров)

Н. Геров го дава като вариант на *ихтисаб*, които ги смята за турцизми.

Авторите на БЕР извеждат *интизап* от тур. *intisap* „отношение, връзка, приобщаване” от ар. *intisāb* „отношение, връзка”.

Сами Бей отбелязва, че *ihtisāb* „анс. droit qu'on payait à la municipalité accise § office de percepteur de ce droit § hôtel où se percevait ce droit” се смесва с *intiza'* „action d'arracher où d'être arraché. Peu usité”(149). И навярно още и с *intisāb* „action d'être ou état de celui qui est attaché, d'appartenir à; dépendance” (Сами Бей 149).

интов „файтон” (Н. Геров)

Н. Геров го отбелязва като турцизъм. В. В. Радлов дава *hinтов*, *hinто* „большой экипаж” в османския език, като заемка от унгарски. Изглежда *hinтов* е влязло в турския език от южнославянските езици, където *хинто* е получило прилагателния суфикс.

интовджия „който кара интов“ (Т. Панчев)

Т. Панчев го взема за турцизъм. В наличните нам речници ние не намерихме тур. *хитовджи*, което много вероятно е съществувало.

иншат

Авторите на БЕР отбелязват, че *иншат* се среща само у Вазов, споменато наред с *псалтикия* и предполагат, че е „някакъв вид книга“.

На турски *inşat* < *inşad* означава „рецитиране на стихотворение; декламация“ от ар. *inšād* също. Възможно е Ив. Вазов да имал пред вид някой сборник от стихотворения.

ира//ире//хира „мръсотия по тялото“ (БЕР)

Тази дума има персийски произход: пер. *хире* „1. изумленный, остолбеневший от изумления; растерявшийся, оробевший; потемневший, мрачный (о взгляде) . . .“, осм. *xirā* „1. темный; 2. худой, тощий“ (Радлов), азерб. *хирə* „мътен“.

Изглежда тя е стара заемка, пренесена по северен път.

ирав//ирлив „зацапан, кирлив“ (АБДР — Ботевградско)

ирав е произведено от *ира*. Но дали *ирлив* възлиза на *иралив или на северо тюркско *(*h*)*irli*, вариант на *kirli*?. Изглежда и тур. *кир* (и от там и бълг *кир*) произлиза от пер. *хире*.

ирилтия „направен съвсем повърхностно и със слаби материали“

Авторите на БЕР предполагат, че то иде от тур. *yeraltı* „подземен; изба“. Не, то е готава заемка от тур. диал. *îrelti* от *eğrelti* също (СДД). В лит. тур. *eğreti* означава „1. наставен, прибавен; 2. временен; 3. взет за временно ползуване“ и *iğreti* „изкуствен, неестествен; прибавен, снаден“.

ирфине „част за плащане при обща гощавка“ (Войнягово, Карловско)

Иде от тур. *harifance* „съвместно, общо, задружно, колективно“ от пер. *hārifānā* от ар. *hārif* „колега“ + пер. — *anā*.

исалдиса „намалява по тегло или сила“ (Ботевград)

Иде от тур. диал. *исълди*, характерно за западните говори, *ексилди* в лит. тур.

исап „сметка“ (БЕР)

Иде от тур. *hisap* от ар. *ḥisab*.

иса-са—междуметие в нар. пес.: од долу идат, кажи-речи, ергене,/ ала са малко пиени, иса-са (Копривщица)

Според авторите на БЕР то е жвукоподражателно.

В турски народни песни на джамалджии също се употребява *есса* като рефрен. Освен това в местните говори *есса*, *хесса* представлява утвърдителна частица, със значение на „вярно, правилно“, тур. лит. *hassa* „най-добре, отлично“ от ар. *hassa*.

иседжия//хиседжия// еседжия „който има исе в нещо“ (Т. Панчев)

хиседжия, от което излизат *иседжия* и *еседжия*, възлиза на тур. нар. (h)isseci, тур. форма на персизма *hissādar* от ар. *hissā*.

исилдисвам „намалявам количество, изгубвам част от нещо“ (АБДР)
„изтривам“ (БЕР)

Иде от тур. нар. *isildi*||*iysildi* < *eysil* - < *eğsil*-. Значението, което се предписва на местните говори от юго-източна България като „изтривам“ ще се е развило от „намалявам количество“ и следователно не иде от тур. *sil-tek* „изтривам“.

исимѐ „партида“: уттури ми исиме нъ тефтерът (АБДР-ВОРМV)

Изглежда, че това съществително иде от тур. *esame* „записване войник, особено яничарин“ (Сами Бей 74), *esamelî* „наемен войник“ (пак там). *отварям исиме* ще рече „отварям сметка на дадено име“.

Тур. *есаме* вероятно иде от *esamî* „имена“, което е мн. ч. от *isim* в арабския език.

По малко вероятно е *исиме* да произлиза от тур. *исим* „име“ (ар.).

искемдже „тормоз“ и искемджувам „изтърбушвам заклано добиче; разкъсвам стомах“ (АБДР — Странджа)

Авторите на БЕР предполагат, че произлиза от *канджа* „желязна кука“, кръстосано с *изшкемб(у)вам*, с начално значение „вадя нещо с кука“.

За нас *искемджувам* е метафорично образувано от *искемдже*, което пък е вариант на *скенджа* „тормоз“ (Б. Цонев) < тур. диал. *iskencä*, тур. лит. *ışkençe* < пер. *šekānġe* „пытка, истязание“. В турския език тази дума дава също глагола *ışkençe et-* или *ışkençe uar-* „мъча, измъчвам, изтезвавам“.

Искеча „име на град Ксанти“ (БЕР)

Може би щеше да бъде по-правелно да се каже, че *Искеча* иде от тур. *Iskeçe* [*Iskeçä*].

искилък „стара изсъхнала трева на есен” (АБДР)

То е готова заемка от тур. диал. *искилък*||*ескилък*, тур. лит. *ескилик* „1. устарялост; 2. отдавнашност”. Значението на „стара изсъхнала трева на есен” ще да е получило на българска почва.

искизъмански „отдавнашни” (АБДР — Лазарци, Еленско)

Иде от тур. *ески заман* „старо време” и е българско образуване.

искизъмъндан „от старо време, отдавнашни” (АБДР)

От тур. *ески замандан* също, което се употребява с глагола *кал-*; *ески замандан калма* „старинно, антика, от старо време”.

искувия капа „вид шапка” (БЕР)

Авторите на БЕР се задоволяват да отбележат, че то иде от тур. диал. *üşküf* „вълнена плетена шапка” (СДД).

В. В. Радлов, като превежда осм. *üşküf* „шапка надеваема на главу ястреба”, го сравнява с рус. *скуфья* „шапочка духовного лица”, древнерус. *скуфия*. М. Фасмер предполага, че иде от средно гр. *σκοῦφια*, от итал. *scuffia*, което се смятало за германско слово (Фасмер). Изглежда, че в турски то имало и варианта **iskufi*, *üşküfi*, за да даде бълг. *искувия*, с *и-* и *-и*. Озвучаването на *ф* в междугласно положение, може да е станало както на българска така и на турска почва. Така итал. *scuffia* > тур. **iskufi*? **iskufia* > бълг. *искуфия*.

искърдисъм „тероризирам, избивам всичко”: *искърдисъ нъзат* (АБДР — ВОРМ VI)

То иде от тур. *искирди*, от *искир-* „насъсквам, предизвиквам; насъсквам кучето” (СДД).

истеджия „годежар, сватовник” (БЕР -ЮЗ)

То иде не от тур. *isteci* „който иска, желае”, както обясняват авторите на БЕР, а от тур. *kız isteyici* „годежар”, където първия елемент ще е отпаднало. Само *isteyici* в турски език означава „просяк” (Радлов, СДД).

истилям: да стане истилям „да се изпита” (Н. Геров)

Иде от тур. *istilâm* „узнавам, осветлявам се, осведомявам се, информирам се; справям се” < ар. *istilâm*.

истюбеч „бяла оловна багра“ (БЕР)//юстумбеч (М. Георгиев)

истюбеч <осм. *istübec*> съвр. тур. *üstübec* (Булг. §21, §42)

юстумбеч <тур. диал. *üstümbeç*; у Сами Бей: *istubec*, у Радлов:

ustubac от ар. *isfidādž*.

ихмал „немарлив, нерадив, ихмалджия“ (Т. Панчев)

Ако в *истейджия* отпада първия елемент, то в *ихмал* с това значение изглежда е отпалнал вторият елемент — от тур. *ихмал едиджи*, от *ихмал ет-* „нехая, пренебрегвам“, от *ихмал* „немара“ и тур. спомагателен глагол *ет-*. *ихмал* <ар. *ihmāl*.

ихмалджия „немарлив“ (Т. Панчев)

От тур. *ihmalci*, *ihmalci* „небрежен, немарлив, нехаен, неизпълнителен, неакуратен“, от *ихмал* и *-джи*.

ихмалџк „немарливост“ (Н. Геров)

От тур. *ihmallık* (В тур. имаме още *ihmalcılık* със същото значение), от *ихмал* и *-лџк*.

ихтибар (АБДР- неготински говор), ифтибар „добро име, почет“ (Н. Геров)

От тур. диал. *ihibar* (Екман 194), србхр. *ihībār* от тур. лит. *i'tibār* < ар. *i'tibār*. Реализацията на арабската фонема аин като *х* е познато явление в турските арабизми. *ифтибар* < *ихтибар*, с *х* > *ф*.

ихтибарлия „който има ихтибар“ (Н. Геров)

От тур. диал. *ihibarlı* < тур. лит. *itibarlı* „1. уважаван, почитан; 2. който се ползува с доверие“ от *ихтибар* -ли.

ихтиеч, ихтиечен вж. ихтиядж

ихтиза „потреба, нужда“ (Н. Геров)

От тур. диал. *ihiza* (Екман 175) < тур. лит. *iktiza* (ар.).

ихтизалия // иктизалия „потребен“ (Т. Панчев)

От тур. диал. *ihizali* (Екман 175), тур. лит. *iktizali* (ТПС) от *ихтиза* и -ли.

ихтизалък „нужда”: . . . като се притесняваше от разни нужди и ихтизальци (АБДР — Тешово, Неврокопско)

От тур. диал. *ихтизалък* от *ихтиза* и *-лък*.

ихтизарлия: и йет голям търговец и не е ихтизарлия, за да е слуга (АБДР — Прилеп)

В тур. *ih̄tizarlı* означава „в агония” <*ih̄tizar* „агония” от ар. *ih̄tizār*. В български *ихтизарлия* изглежда да има значение на „нуждаещ се; притеснен”.

ихтиядж „който има потреба за нищо” (Н. Геров)

У Н. Геров намираме още *ихтиядж съм* „чувствувам нужда”, *не съм ихтиядж* „нямам потреба за нищо”, които отговарят на тур. *tihtas ol-*, *tihtas olma-*.

Думата *ихтиядж* в тур. образува глагола *ih̄tiyası ol-* което на български би дало *имам ихтиядж*. *ихтиядж съм*, *не съм ихтиядж* изглежда са български образувания.

иция//итсия//еци(я) „два часа след залязване на слънцето” (БЕР, М. Георгиев)

От тур. *yatsı* също (Булг. §29).

ичгюйлийъ „приведен зет” (АБДР — ВОРМ V)

Ние виждаме тук тур. *ıçgüveyliyi*, *ıçgüveyliği*, форма възможна, но не регистрирана. На турски то би означавало „състояние на приведен зет”. Ако беше *ичгюйлик* щяхме да търсим в значение на „приведен зет” ролята на *-лик* при образуване на роднински термини по брак, като *бабалък*.

ичилик „детска игра чилик; парче отрязано под ъгъл” (БЕР)

Авторите на БЕР го извеждат от *чилик*, с протетично *-и*. Но протетично *и* се прибавя на чуждици в турски език, които започват с *р* и *л*. При *ичилик* ние сме склонни да търсим тур. **ığ çelik* от *ığ* „ос, въртящ се цилиндър на машина” + тур. *çelik* „стомана”, т. е. едно оръдие, употребявано в детската игра челик; срв. тур. *ığdemir* „длето” (ТРС).

иш, ишу — междуметие при пгдене на кокошки или на дребен добитък „/иш-иш/ише-ише/ишум-ишум/ишай-ишай също” (БЕР)

Тюркските народи за изгонване на домашните животни употребяват самите наименования на животните, които пгк с време се превръщат в междуметия. Така е станало и с *иш*, от северотюрк. (х)*иш* или (х)*иш* осм. *qış* междуметие за пгдене на домашни птици като кокошки, от респективно *хуш* и *куш* „птица”. Формата *иш* „avis” намираме в един транскрибиран турски паметник от 17 в. (Ийесхази), а *хуш* в кримскотатарски (Радлов).

В *ишу* имаме *иш* и още *у*, което възлиза на *ху*, което е съкратена форма на пер. *худа* „бог”, станала междуметие; в *ише* ще трябва да търсим *иш* и (х)*е* < *хеп* — междуметие, от пер. *хей* (Вж. илей); в *ишум* изглежда имаме тюркската притежателна наставка *-ум*, както в *кзум* „дъще” от *кз* „девойка” + *-ум*; в *ишай* намираме *иш* и (х)*ай*, както при *ише*.

ишалък чиня (БЕР)

Авторите на БЕР се питат дали *ишалък* не означава „борба”. Не. *ишалък чиня* е полу калка от тур. *aşağılık et-tek* „чиня низост, подлост, безчестие”. В произношението на турците то се чува като *aşalık*, в западните турски говори и като *ешālък/ишālък* — по-точно в югозападните турски говори (например неврокопски). Така *ишалък* е тогава заемка и не се свързва с тур. *işal* „разяряване, ожесточаване”.

ишгаль „омраза, яд” (БЕР — Банско)

Не е сигурно дали значението „омраза, яд”, което се предписва на тази дума е точно определено. То иде от тур. *işkal* „затрудняване, препятстване” от ар. *işqal* също, с озвучаване на началосричковия гутурал. Така възможно е *ишгаль* да означава „затруднение”. Но от друга страна като се има предвид, че турцизмите рядко се подлагат на фонетични и семантични изменения, може (стига съставителите на речниците и на текстовете да определят правилно значенията с които са познати те сред народа), може да допуснем още, че *ишгаль* иде от тур. *işgal* „занимание, работа; окупация”, обаче със същото или близко значение на тур. *işgal*, което е от арабски.

ишкам „пгдя; кышкам” (Н. Геров), ишувам също (БЕР)

Тези глаголи са български образувания от *иш*, *ишу*, както обясняват авторите на БЕР (Вж. иш).

ишчоана „оглупея съвсем, побърквам се” (БЕР — Троян)

Авторите на БЕР допускат, че то иде от *чухна* „схна”, с неясно *-о-*. Но дали нямаме тук *иш* < *из* + *чоан* + *-а*? В южнокиргизките говори намираме *чогонок* „расславленный, инвалид”, в древнетюркски *çoγan*

„палка с загнутым концом, клюшка (для игры в мяч)” (ДТС — QVN). Изглежда в тези думи — киргизкото *чогон* от *чогонок*, древнетюрк. *чоган*, бълг. *чоан*, а може би и в бълг. *чухна* (<? *чухан* + *-а*) има идея за „превиване, сгъване”.

ишчум (БЕР)

Авторите на БЕР пишат, че то е с неясно значение, само в примера: *ни заглявай горе, доле, [горе, доле, ишчум поле], чи щии конче блязну ковеш* (Чешнигирово, Пловдивско). Според тях то иде от *ишом, от *ище* < *оше*, срв. *ицим*. Но дали *ишчум* не е съставено от *иш* < *из* + *чум*: *чум поле* „поле засято с чим”? Така може да се допусне, че *чим* е станало *чум* по лабиализация. А за произхода на *чим* знае се, че е персийски: *чем* „морава”, което е станало в тур. *чим* и от там бълг. *чим*.

Меркюре Моллова

СЪКРАЩЕНИЯ

Булг.	M. Mollova, Etude phonétique sur les turcismes en bulgare. in: LB, XII, 1967.
ДТС	Древнетюркский словарь. Ленинград, 1969.
Екман	J. Eckmann, Anadolu Karamanli Ağzlarına ait Araştırmalar. i, Phonetica. in: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fak. Dergisi, VIII, 1950.
Ийескази	J. Németh, Die türkisch Sprache in Ungarn im siebzehnten Jahrhundert (= Bibliotheca Orientalis Hungarica XIII), Budapest, 1970.
Илчев, Ст.	Речник на личните и фамилни имена у българите. София, 1969.
ИТР	Istanbul Telefon Rehberi 1972—1973. Ankara 1972.
Магницкий, В. К.	Чувашские языческие имена. „Известия об-ва археологии и этнографии” т. XXI, вып. 2, приложение, Казань, 1905.
Радлов, В. В.	Опыт словаря тюркских наречий I—IV, СПб., 1893—1911.
Сами Бей	Samy—Bey, Dictionnaire turc-français. Constantinople 1885.
СДД	Türkiyede Halk Ağzından Soz Derleme Dergisi. Istanbul 1939—1947.
Севортян, Э. В.	Этимологический словарь тюркских языков (Общетюркские и межтюркские основы на гласные). М., 1974.
ТРС	Турецко-русский словарь. М., 1977.
ТС	Türkçe Sözlük. TDK, Ankara, 1969.
ТТС	XIII. Yüzyıldan Günümüze kadar Kitaplardan Toplanmış Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. I—IV, Istanbul—Ankara 1943—1959.
Фармер, М.	Этимологический словарь русского языка. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. М., 1964—1973.

Шкалич	А. Škaljić, Turcizmi <u>u</u> srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1966.
ар.	арабски
азерб.	азербайджански
бълг.	български
гр.	гръцки
осм.	османски
пер.	перски
србхр.	србохрватски
тур.	турски
тюрк.	тюркски

Резиме

Меркјуре Моллова

О ЕТИМОЛОГИЈИ НЕКИХ ТУРЦИЗАМА У БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ

У чланку ауторка даје оглед етимологије неких турцизама (који почињу са *и-*) у бугарском језику који досад нису били предмет проучавања и нису ушли у „Български етимологичен речник” — или пак неких који нису били довољно продубљено и правилно анализирани.

Већина овде размотрених лексема ауторки су јасне, али има и таквих које се, будући да су регионализми и архаизми, не дају сигурно објаснити. Такве су: *ибрѣмбашия*, *иливанѣци*, *инакѣ*, *интизан*, *ишчоана*, *ишчум*.